

Celem prezentowanego projektu jest szersze włączenie Wielkiego Księstwa Litewskiego w toczącą się od dawna w literaturze światowej dyskusji na temat tzw. małej dywergencji (van Zanden 1999, Allen 2001), czyli nierównego tempa rozwoju poszczególnych regionów nowożytnej Europy. Choć wschód Europy wymieniany jest jako jeden z obszarów „przeigranych” w tym procesie (Malinowski 2016a, Malinowski & van Zanden 2017), bardzo niewiele zrobiona w celu dokładnego opisu tego zjawiska. Jeśli już takie próby się pojawiają, to dotyczą one przede wszystkim kwestii agrarnych i serfdom, a pomijają miasta, które wedle wiedzy powszechnie podzielane przez badaczy miały być stosunkowo małe i nieistotne gospodarczo. Nasz projekt, koncentrujący uwagę właśnie na gospodarce i społeczeństwie Wilna – najważniejszego politycznie, gospodarczo i demograficznie miasta w Wielkim Księstwie Litewskim – ma za zadanie wypełnić tę lukę i zweryfikować tezę o małym znaczeniu ośrodków miejskich w życiu społeczno-ekonomicznym regionu.

Dominacja badań dotyczących demografii i gospodarki zachodniej części Rzeczypospolitej oznacza, że brak nam często nawet podstawowych wskaźników ekonomicznych i demograficznych opisujących jej litewską część. Na przykład, choć znamy podstawowe parametry demograficzne rodzin i gospodarstw domowych zostały opracowane w przypadku miast polskich różnej wielkości począwszy od największych (Warszawa, Kraków, Poznań) po małe miasta wielkopolskie, małopolskie i czerwonoruskie, to brak podobnych studiów do Wielkiego Księstwa Litewskiego. Tylko nieco lepiej prezentuje się stan badań nad demografią rodzin wiejskich, chłopskich i szlacheckich. Choć i tu więcej badań poświęcono Koronie, to wskazać można na ważne studia dotyczące przypadku ludności chłopskiej, jak i magnaterii zamieszkujących Wielkie Księstwo Litewskie (Szołtysek 2016, Liedke 2016). Ponieważ jednak badania te nie objęły populacji miejskich trudno dokonać ich podstawie szerszego opisu demograficznych ram funkcjonowania całego społeczeństwa. Szukając analogii można to porównać z hipotetyczną sytuacją gdy obraz społeczeństwa nowożytnej Francji konstruuje się w oparciu o studia ludności wiejskiej i dworu monarszego, przy równoczesnym pominięciu Paryża.

Podobna luka dotyczy też standardu życia mieszkańców stolicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. W przeciwieństwie do miast koronnych, w których ceny i płace zestawiono już kilkadziesiąt lat temu, historycy jak dotąd nie zgromadzili tych podstawowych danych ekonomicznych w przypadku Wilna. W związku z tym nie znalazło się ono w orbicie zainteresowania historyków i ekonomistów europejskich zajmujących się małą i dużą dywergencją w okresie wczesnonowożytnym. W dodatku niemożliwe jest porównanie sytuacji w Koronie i Wielkim Księstwie Litewskim, zwłaszcza w ich stolicach, przeżywających w XVIII w. okres rozwoju.